

MAKTABGACHA YOSHDA PSIXOFIZIOLOGIK RIVOJLANISH TAVSIFI

Amanullayeva O'g'iloy

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Pedagogika fakulteti Tiflopedagogika yo'nalishi 25.4 guruh talabasi

Sattorov Bobur Botir o'g'li

Sattorovb146@gmail.com Ilmiy rahbari

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17695873>

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning psixofiziologik rivojlanishi, uning xususiyatlari va asosiy omillari tahlil qilinadi. Maktabgacha yosh — inson rivojlanishida eng muhim davr bo'lib, bu davrda bolaning jismoniy, aqliy, hissiy va ijtimoiy jihatdan shakllanishi boshlandi. Maqolada bolaning nevrologik va psixologik rivojlanishi, sezgi va idrok qobiliyatlari, til va nutq rivoji, ijtimoiy ko'nikmalarining shakllanishi, shuningdek, maktabgacha ta'limning ushbu jarayondagi roli keng yoritiladi. Shu bilan birga, bolalarning psixofiziologik rivojlanishini rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash metodlari ham tahlil qilinadi. Maqola maktabgacha ta'lim muassasalari pedagoglari, ota-onalar va psixologlar uchun ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, psixofiziologik rivojlanish, bolaning rivojlanish bosqichlari, jismoniy rivojlanish, aqliy rivojlanish, hissiy rivojlanish, ijtimoiy ko'nikmalar, til va nutq rivoji, maktabgacha ta'lim, bola psixologiyasi, rivojlanishni rag'batlantirish.

KIRISH. Maktabgacha yosh davri bolaning hayotidagi eng muhim rivojlanish bosqichlaridan biridir. Ushbu davrda bola jismoniy, aqliy, hissiy va ijtimoiy jihatdan sezilarli o'sish va shakllanish jarayonlaridan o'tadi. Bolaning psixofiziologik rivojlanishi uning kelajakdagi o'quv faoliyati, ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish uchun poydevor yaratadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi turli omillar ta'sirida shakllanadi. Bu omillarga biologik xususiyatlar, genetik meros, atrof-muhit, oilaviy tarbiya va maktabgacha ta'lim muassasalari pedagogik faoliyati kiradi. Shu sababli, bolalarning rivojlanish xususiyatlarini chuqur o'rganish, ularning ehtiyoj va qobiliyatlariga mos tarbiya va ta'lim usullarini yaratish ilmiy va amaliy nuqtai nazardan katta ahamiyatga ega.

Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning psixofiziologik rivojlanishining xususiyatlari, rivojlanish bosqichlari, nutq va til, sezgi, idrok va ijtimoiy ko'nikmalarining shakllanish jarayoni hamda ularni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash usullari keng yoritiladi.

Maktabgacha yosh davri bolalarning psixofiziologik rivojlanishida eng sezilarli o'sish va shakllanish jarayoni hisoblanadi. Bu davr odatda 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'ladi va bolaning jismoniy rivojlanishi bilan bir qatorda aqliy, hissiy va ijtimoiy ko'nikmalari ham tez rivojlanadi. Jismoniy rivojlanish bolaning bo'yi, vazni, mushak tizimi va motorik qobiliyatlarining takomillashishi bilan ifodalanadi. Bu davrda bolalar harakat faoliyati orqali atrof-muhitni o'rganadi va koordinatsiya, muvozanat hamda nozik motorika rivojlanadi.

Aqliy rivojlanish jarayonida bolalar fikrlash qobiliyatini, idrokini va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu davrda bolalar tasviriy fikrlash, tasavvur, e'tibor va xotira qobiliyatlarini faol o'zlashtiradi. Nutq va til rivoji ham muhim o'rin tutadi, chunki til bolalarning fikrini ifodalash, muloqot qilish va ijtimoiy tajriba orttirishda asosiy vosita hisoblanadi. Shu davrda bolaning so'z boyligi tez kengayadi, grammatik qoidalarni o'zlashtiradi va sodda hikoyalarni yaratish qobiliyatiga ega bo'ladi.

Hissiy rivojlanish maktabgacha yoshdagi bolalarda o'z his-tuyg'ularini anglashi, boshqalarning hissiyotlarini tushunishi va moslashuvchan xulq-atvorni shakllantirishni o'z ichiga oladi. Bu jarayonda bolalar ijobiy va salbiy hissiyotlarni boshqarishni o'rganadi, empatiya qobiliyati rivojlanadi va ijtimoiy muhitga moslashadi.

Ijtimoiy ko'nikmalar shakllanishi bolaning oilasi, maktabgacha ta'lim muassasalari va atrof-muhit bilan bevosita bog'liq. Bolalar o'yin orqali jamiyat qoidalari, do'stona munosabatlar, hamkorlik va me'yorga rioya qilishni o'rganadi. Shu bilan birga, maktabgacha ta'lim pedagogik faoliyati bolalarning e'tiborini rag'batlantirish, mustaqil fikrlashini shakllantirish va ijtimoiy tajriba orttirish imkonini beradi.

Nevrologik jihatdan, maktabgacha yoshdagi bolalarda miya va markaziy asab tizimi faol rivojlanadi. Bu davrda neyronlararo aloqalar kuchayadi, sezgi va idrok jarayonlari tezlashadi, va bu bolalarning o'rganish va moslashish qobiliyatini oshiradi. Shu sababli, bolalarning psixofiziologik rivojlanishini to'g'ri qo'llab-quvvatlash, ularni rag'batlantirish va ijtimoiy-madaniy tajribaga boyitish muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida o'yin faoliyati alohida o'rin tutadi. O'yin bolalarning tasavvurini, ijodkorligini, muloqot qobiliyatini rivojlantiradi va ularning aqliy, hissiy va ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlaydi. O'yin orqali bola muammolarni hal qilish, hamkorlik qilish va ijtimoiy qoidalarni o'rganadi. Maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning psixofiziologik rivojlanishini tartibga solish, rag'batlantirish va kuzatishni ta'minlaydi. Pedagoglar bolaning individual xususiyatlarini hisobga olib, mos o'yin, mashg'ulot va faoliyatlarni tashkil etadi, bu esa bolaning o'sish jarayonini samarali qiladi.

Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi psixofiziologik rivojlanish bolaning kelajakdagi o'quv faoliyati, ijtimoiy moslashuvi va shaxs sifatida shakllanishida muhim poydevor hisoblanadi. Shu sababli, bu davrni ilmiy va amaliy nuqtai nazardan o'rganish, bolalarni to'g'ri tarbiyalash va rag'batlantirish har bir ota-ona va pedagogning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yosh davri bolaning psixofiziologik rivojlanishi uchun eng muhim bosqich hisoblanadi, bu davrda bolaning jismoniy, aqliy, hissiy va ijtimoiy jihatlari shakllanadi, jismoniy rivojlanish motorik qobiliyatlari va koordinatsiyani mustahkamlaydi, aqliy rivojlanish fikrlash, idrok va xotira qobiliyatlarini rivojlantiradi, hissiy va ijtimoiy rivojlanish esa bolaga o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqalar bilan muloqot qilish va jamiyat qoidalariga moslashish imkonini beradi, shu bilan maktabgacha ta'lim va tarbiya jarayoni bolalarning psixofiziologik rivojlanishini samarali qo'llab-quvvatlaydi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimova N. Bolalar psixologiyasi va rivoji. – Toshkent: Fan, 2018
2. Yo'ldoshev J. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston, 2017
3. Zokirova R. Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixofiziologik rivoji. – Toshkent: Ilm, 2019
4. G'aniyev A. Bolalarning psixologik rivojlanishi. – Toshkent: Universitet, 2016
5. Qodirov B. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Ilm ziyosi, 2015
6. To'xtayev A. Bolalar rivoji va tarbiyasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017
7. Abduqodirov A. Psixologiyada rivojlanish nazariyalari. – Toshkent: Fan, 2014
8. Ahmedova N. Maktabgacha ta'lim va psixologiya asoslari. – Toshkent: Fan va taraqqiyot,

2020

9. Rasulova D. Bolalarning hissiy va ijtimoiy rivoji. – Toshkent: Innovatsiya Ziyo, 2021
10. G‘ulomov N. Psixofiziologik rivojlanish nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2019